

Aleksandar Tisma

ELSE-MARIE LEANDER FOG HANSEN

Den serbiske forfatter Aleksandar Tisma (f.1924) voksede op som søn af en serbisk far og en ungarsk-jødisk mor i Novi Sad, hovedbyen i den multietniske serbiske region Vojvodina. Under 2. Verdenskrig måtte han afbryde sine tyskstudier på universitetet i Beograd for at flygte fra den tysk-besatte hovedstad til Budapest, hvor han tilbragte resten af krigen i en studenterlejr. Efter befrielsen af Novi Sad i 1944 vendte han tilbage til byen, hvor han stadig bor i dag. Han har ved siden af sin forfattervirksomhed arbejdet som journalist og forlagskonsulent.

Aleksandar Tisma debuterede i 1951 og skrev lyrik, noveller og romaner med forskelligartet tematik. Under et besøg i Auschwitz i 1960'erne fandt Tisma det stof, som lige siden har formet hans forfatterskab som en radikal undersøgelse af krigens væsen, hvoraf *Knjiga o Blamu (Blams bog)* 1972, *Upotreba Coveka (Brugen af mennesket)* 1976 og *Kapo (Kapo)* 1987 udgør hovedværkerne. *Blams bog* er historien om en af de få jøder i Novi Sad, som overlevede holocaust. *Brugen af mennesket* følger tre unge før, under og efter 2. Verdenskrig, fra deres spirende ungdom, over de rædsler under krigen, der råt og brutalt afbryder deres livstråde til deres trøstesløse tilværelse efter krigen. *Kapo* er et indgående psyko-

logisk portræt af jøden Lamian, der for at overleve i koncentrationslejren bliver kapo (en fange der mod visse privilegier accepterer at blive de andre fangers bødde), men som efter krigen må betale en grænseløs pris for sin fortid.

Gennem utraditionelle fortællestrukturer trækker romanerne læseren ind i krigens totale fornedrelse og tilintetgørelse af mennesket, der reduceres fra at være en personlighed med en historie til en anonym krop, der kan bruges, pines og myrdes. I sin blotlæggelse af voldens psykologi trænger Tisma ind under huden på både ofret og bødlen, der ofte skifter plads, men som under alle omstændigheder udgør de positioner, vi mennesker ikke kan undslippe i forholdet til hinanden. Tismas kortlæggelse af krigens væsen fremstår hermed ligeledes som et komprimeret billede af menneskets almene eksistentielle vilkår, dets skyld, dets afnagt over for drifterne, dets grundlæggende ensomhed, dets manglende evne til lykke, dets søgen efter identitet.

Aleksandar Tismas romaner er oversat til adskillige sprog. På dansk er foreløbig udkommet *Brugen af mennesket*, Gyldendal 1996, og *Kapo*, Gyldendal 2000.

Aleksandar Tisma. Foto © Jürgen Bauer.